

Відгук

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника Авшенюк Наталії Миколаївни про дисертаційну роботу Тимчук Лариси Іванівни «Теоретико-методичні засади проектування цифрових нарративів у навчанні майбутніх магістрів освіти», подану до спеціалізованої вченої ради Д 26.459.01 в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Цифрова революція поза сумнівом суттєво вплинула на розвиток сучасного світу та життєдіяльність людства. Біографічний цифровий нарратив і синонімічні йому поняття все частіше з'являються в полі зору дослідників і формують нові міждисциплінарні простори, до яких, зокрема, відноситься й цифрова гуманітаристика. Провідні науковці (К. Бернс, Д. Етчлі, Дж. Ламберт, Н. Муллен та ін.) розглядають її як універсальний інструмент і ключ до розв'язання низки педагогічних проблем, на які не дають відповіді традиційні підходи соціогуманітарного й антропологічного знання, зокрема щодо результативного формування нових компетентностей у фахівців XXI ст., пов'язаних з домінуючою роллю, активним і швидким розвитком цифрового суспільства (когнітивна, комунікативна, креативна компетентності, медіакомпетентність, цифрова і мультимодальна грамотність).

Перспективи інтеграції України у світовий соціально-економічний і освітньо-культурний простір та успішне розв'язання стратегічних завдань сучасної освітньої політики зумовлюють ґрунтовне вивчення й урахування провідних тенденцій розвитку вищої освіти в міжнародному вимірі. Дослідження щодо розроблення й упровадження цифрових педагогічних технологій, тенденцій інформатизації професійної підготовки магістрів освіти сприятиме зростанню ефективності вищої педагогічної освіти України в умовах поглиблення демократизації суспільства й гуманізації освітньо-виховного процесу.

У контексті наведених міркувань вважаємо тему дослідження Тимчук Л.І. надзвичайно актуальною і своєчасною для подолання кваліфіковано визначених дисертанткою суперечностей, зокрема, щодо потужного педагогічного потенціалу цифрових нарративів у розвитку когнітивних, творчих і технологічних умінь майбутніх магістрів освіти і відсутністю їх проектування як засобу мотивації до навчання й надання йому індивідуально-орієнтованих характеристик.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження зумовлене тим, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці теоретично обґрунтовано і розроблено концепцію проектування цифрових наративів, яка поєднує загальні положення, мету, генезис провідних ідей, ядро, характеристичний та результативно-прогностичний компоненти; педагогічну технологію проектування цифрових наративів, що складається з трьох функціонально пов'язаних циклів (початковий, завершальний і демонстративно-рефлексивний); модель проектування цифрових наративів у навчанні майбутніх магістрів освіти, яка передбачає наявність та реалізацію п'яти взаємопов'язаних між собою компонентів: аксіологічно-мотиваційного, аналітично-змістового, технологічно-базисного, праксеологічно-творчого, результативно-рефлексивного; обґрунтовано категорію цифрової компетентності щодо проектування біографічних цифрових наративів, визначено критерії та показники її сформованості у майбутніх магістрів освіти; обґрунтовано методичну систему проектування біографічних цифрових наративів у навчанні майбутніх магістрів освіти, що поєднує методики біографічного дослідження, визначення контенту та навчання майбутніх магістрів освіти проектування біографічних цифрових наративів.

Ретельно і науково грамотно виписано концепцію дослідження. Відповідно до теми дисертації Тимчук Л.І. чітко сформулювала науковий апарат дослідження, адекватні завданням методи наукового пошуку. Зокрема, методологічними підходами дослідницького пошуку автором визначені особистісний, аксіологічний, компетентнісний підходи, що уможливили визначення й систематизацію особистісних цінностей майбутніх магістрів освіти у процесі формуванні найсуттєвіших в професійній діяльності компетентностей XXI століття; системний підхід для розгляду процесу проектування та використання цифрових наративів як цілісної організаційно-методичної системи; конвергентний підхід, що передбачає оптимальне поєднання загальноприйнятих і новітніх підходів у організації навчально-виховного процесу в університеті; історичний підхід, що полягає в можливості дослідження генези використання цифрових наративів й визначення суттєвих рис в контексті їх трансформаційної адаптації до вітчизняної освітньої практики в умовах глобалізаційних процесів.

Дисертаційна робота Тимчук Л.І. чітко структурована. Зміст роботи відповідає меті і завданням дослідження, відображає хід їх виконання.

Вважаємо, що вагомим результатом рецензованої дисертаційної роботи є усистематизована джерельна база. Вона відповідає вимогам до педагогічного дослідження в галузі інформатизації освіти, свідчить про обізнаність автора з усіма існуючими типами джерел, у яких розкриваються питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, зокрема в розвинених зарубіжних країнах Австралії, Канаді, Німеччині, США, Польщі. На різних етапах наукового пошуку було використано 430 бібліографічних джерел, із них 211 – іноземними мовами. Основою дослідження стали монографії, посібники, навчальні проекти, дисертаційні дослідження, статті й інші праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем розвитку цифрових технологій в освіті, насамперед, проектування й застосування цифрових наративів. Цікавим і надзвичайно корисним для педагогічної теорії є матеріал, проаналізований з документів авторитетних міжнародних організацій: ООН «Дослідження в освіті та перспективи майбутнього навчання: яка педагогіка потрібна для XXI століття» (2015), Комісії Європейського Парламенту (2016). Ознайомлення з такими документами, на нашу думку, дає прогностичні можливості для проектування інноваційної діяльності національних вищих навчальних закладів у контексті інформатизації освіти та запровадження цифрових технологій.

Беззаперечним є **практичне значення** дисертаційного дослідження: обґрунтовано рекомендації щодо впровадження основних результатів дослідження та визначено шляхи подальших наукових пошуків з проблеми наративного цифрового навчання; розроблено і впроваджено посібник (у співавторстві) «Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору», в якому здійснено контент-аналіз медіакомпетентностей польських учителів, охарактеризовано зарубіжний досвід формування комплексу компетентностей, яким має володіти сучасний учитель для розвитку в учнів умінь ефективної діяльності в сучасному інформаційному просторі, аналіз технологій творчої взаємодії з масмедіа, визначення сутності навчальних технологій медіа педагогіки та з'ясування стратегій творчого осмислення і

використання медіа при викладанні навчальних дисциплін для різних суб'єктів системи вищої освіти. Цей посібник може бути використаний у процесі модернізації вищої освіти, формування медіакомпетентності у магістрів, докторантів; у системі підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників з метою посилення якості і конкурентоспроможності на європейському і світовому ринках освітніх послуг, що сприятиме розбудові української вищої школи на інноваційних засадах.

Основні теоретичні та практичні результати дослідження апробовано у доповідях на 9 міжнародних і 13 всеукраїнських науково-практичних конференціях та наукових семінарах; опубліковано у 39 працях, серед яких: 1 монографія, 1 посібник у співавторстві, 20 статей у наукових фахових виданнях України; 5 статей у наукових виданнях інших держав (Польща); 12 публікацій у інших наукових виданнях.

Зміст автореферату, монографії і наукових публікацій автора відображають основні положення і висновки, викладені в тексті дисертації. Вони засвідчують високий науково-теоретичний рівень рецензованої дисертаційної роботи.

Результати педагогічного теоретико-методичного дослідження супроводжуються матеріалом у графічному відображенні, у вигляді таблиць, рисунків, які суттєво розширюють та доповнюють змістове поле дисертаційного дослідження.

Вірогідність результатів науково-педагогічного пошуку Тимчук Л.І. забезпечується використанням сучасних засобів і методик проведення дослідження. Положення, які покладені в основу змісту дисертації та її структури, підкріплюються статистичними даними та конкретними прикладами.

Вважаємо за необхідне наголосити на таких **позитивних аспектах** рецензованого дисертаційного дослідження:

1. Вагомим здобутком дослідниці є авторське осмислення й визначення ключових категорій дослідження (цифровий нарратив, біографічний цифровий нарратив, нарративно-цифровий підхід тощо), на підставі використання когнітивного, крос-культурного, соціокультурного, лінгвістично-конструктивістського наукових підходів. Оскільки досліджувана проблема є досить новою для вітчизняної педагогічної науки Тимчук Л.І. влучно застосовано міждисциплінарний підхід до розкриття сутності

досліджуваного явища і процесів його реалізації, що інтегрує знання з таких галузей наук: філософія, педагогіка, антропологія, культурологія, психологія, соціологія, політологія, історія, право, медицина (розділ 1).

2. Дисертантом обґрунтовано наративно-цифровий підхід у навчанні, методологічною основою якого є цифрова гуманістика – міждисциплінарна галузь досліджень, яка функціонує у міжнародному освітньому просторі з 90-х років ХХ ст. Наративно-цифровий підхід (narrative-digital approach) – це застосування в навчально-виховному процесі цифрових наративів, які є інтегрованим поєднанням наративу (оповіді) й інформаційно-комунікаційних технологій. Наративний-цифровий підхід створює можливість для пошуку й розуміння смислів у різних формах і проявах життя (розділ 2). Його реалізація може дати поштовх глибинним трансформаційним процесам в освіті, що покликані внести зміни як в систему професійної підготовки майбутніх вчителів, так і в наявну систему перепідготовки і підвищення рівня фахової кваліфікації педагогічних кадрів.

3. Важливим з точки зору практичної цінності дослідження є те, що дисертант, маючи достатній досвід педагогічної роботи в загальноосвітній школі та викладацької роботи у вищих навчальних закладах серед широкої палітри теоретичних і практичних наукових здобутків учених інших країн виокремила, на її думку, найбільш вагомі й важливі для адаптації та імплементації у вітчизняну педагогічну освіту у контексті підготовки магістрів освіти та формування у них проєктувальних умінь і навичок. Зокрема, мова йде про такі: наративний підхід в навчанні Джерома Брунера (п.п. 2.1); використання цифрових наративів у вищій гуманістично-гуманітарній освіті Ричарда Ленема (п.п. 2.3); наративну майстерність для вчителів Крістел Оехлман (п.п. 2.2), Аліди Герсі, Ненсі Кінг (п.п. 2.2), Сильвії Толісано (п.п.2.3); найсучасніші підходи (2007-2011 рр.) до використання цифрових наративів в освітньо-виховному процесі вищих навчальних закладів, що висвітлені у дисертаційних дослідженнях Бюлент Доган, Цинтії Марії Гарреті, Анкх Нгуен, Анни Рудніцкі (п.п. 2.3), проєкт зарубіжної практики щодо організації підготовчих курсів зі створення цифрових наративів (п.п. 2.3).

4. Заслугове на увагу авторська періодизація поширення цифрових наративів у системах вищої освіти високорозвинених англomовних країн (США, Великобританія, Канада, Нова Зеландія, Австралія), яка ретельно вибудована дослідницею у взаємозв'язку чотирьох основних етапів: перший (підготовчий) етап (поч. 80-х років ХХ ст. - поч. 90-х років ХХ ст.) характеризується інтенсифікацією наративізації навчання та комп'ютеризації гуманітарних дисциплін; другий (дослідницько-розвивальний) етап (1993 р. – 2010 р.) ознаменовано активізацією наукових досліджень проблеми цифрової наративізації освіти та її інституціалізацією у співпраці університетів і спеціалізованих практико-орієнтованих центрів; третій (навчально-освітній) етап (2010 р. – 2012 р.) характеризується курикулярно-дидактичними процесами запровадження цифрових наративів у освітні програми підготовки бакалаврів й магістрів в університетах; четвертий (глобально-дослідницький) етап (2012 р. по теперішній час) характеризується посиленням міжнародного співробітництва в галузі цифрової наративізації вищої освіти.

5. Дослідниця обґрунтувала й експериментально перевірила в міжнародному освітньому просторі (на базі українських і польських ВНЗ) методичну систему проектування біографічних цифрових наративів, що поєднує: методику біографічного дослідження, спрямовану на розвиток когнітивних умінь; методику визначення контенту біографічного цифрового наративу, що ґрунтується на реалізації креативних умінь; методику навчання студентів проектувати біографічні цифрові наративи з метою формування технологічних умінь реалізації творчого задуму на основі використання цифрових технологій (розділ 5). Незаперечною цінністю в дисертації є здійснення на основі нетнографії аналізу змістового наповнення веб-сайтів створених освітянами, або рекомендованих для них з метою навчально-методичного забезпечення, мережної підтримки та використання пропонованих інформаційних матеріалів в навчально-виховному процесі (розділ 3). Важливим здобутком є розробка навчального контенту біографічних наративів щодо родинного, педагогічного, соціального впливу на розвиток творчого потенціалу видатних особистостей (М. Амосова, В. Глушкова, М. Драгоманова, С. Ковалевської та ін.).

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження вважаємо за необхідне висловити **побажання щодо його можливого удосконалення.**

1. Досліджуючи процес виникнення й поширення цифрових наративів у вищій школі США, варто було б глибше проаналізувати взаємодію формальної і неформальної освіти, окресливши роль кожної з них.

2. Обґрунтовуючи доцільність проектування цифрових наративів у навчанні майбутніх магістрів освіти, дисертантка досить побіжно згадує теорію множинного інтелекту Г. Гарднера. Авторська концепція тільки виграла б, якщо дисертантка детальніше схарактеризувала цю теорію та її значення для вивчення досліджуваного процесу.

3. Значущий практичний інтерес становить конкретний зміст курсів з цифрових наративів, що викладаються в університетах США. Доцільно було б представити їх навчальний зміст у додатках.

4. Аналізуючи результативний компонент авторської моделі та розробленої на її основі методичної системи, дисертантка робить правомірний висновок про формування у студентів цифрової компетентності, когнітивних, творчих та інших умінь. Проте поза увагою залишилася глобальна компетентність, яка, на нашу думку, також розвивається, особливо у процесі поширення цифрових наративів у глобальній мережі.

5. Цікавим є представлене експериментальне дослідження, що здійснювалося на базі польських та українських вищих навчальних закладів. На наше переконання, автором виконане порівняльно-педагогічне експериментальне дослідження, проте бажаним було б провести більш глибокий якісний аналіз його результатів.

Однак висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на загальний високий науково-теоретичний рівень дисертаційної роботи Тимчук Л.І. і зосереджують увагу на більш докладному вивченні окремих проблем вищої освіти та педагогічної науки загалом.

Загальний висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Тимчук Лариси Іванівни на тему «Теоретико-методичні засади проектування цифрових наративів у

навчанні майбутніх магістрів освіти» є завершеною, самостійною, оригінальною науковою роботою, яка містить нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності розв'язують актуальну науково-прикладну проблему застосування інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічній освіті, а саме: проектування й використання біографічних цифрових наративів у професійній підготовці магістрів освіти. За актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обгрунтованістю наукових положень, достовірністю, теоретичним і практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу дисертаційне дослідження відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а його автор Тимчук Лариса Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу зарубіжних систем
педагогічної освіти і освіти дорослих
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України

Н.М. Авшенюк

14 квітня 2017 р.

